

UDK 811.163.42'282'34(497.5 Kastav)

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 28. VI. 2006.

Prihvaćen za tisak 24. X. 2006.

Irena Drpić

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

idrpic@ihjj.hr

FONOLOŠKE ZNAČAJKE DANAŠNJEGA GOVORA KASTVA

U radu se na temelju vlastitoga terenskog istraživanja i ranije literature daje opis samoglasničkih, suglasničkih i naglasnih jezičnih značajki kastavskoga govora, koji pripada ekavskomu dijalektu čakavskoga narječja.

1. Uvod

Kastavski govor pripada jednom od četiriju poddijalekata ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja – sjeveroistočnom istarskom poddijalektu.¹ Kako je građa na temelju koje se u dosadašnjoj literaturi donose opisi toga govora prikupljena u razdoblju od početka prošloga stoljeća do njegovih 60-ih godina², pokazala se potreba da se kastavski idiom opiše na temelju dijalektološke građe novijega datuma. U rujnu 2005. godine provela sam ondje višednevno terensko istraživanje kojemu je cilj bio popisati, akcentuirati i opisati ponajprije fonološke jezične značajke.³ Dio se toga istraživanja – opis samoglasničkih, su-

¹ U dijelu literature govori se o liburnijskom tipu govora. Termin ‘liburnijski’ nosi povijesnu odrednicu prema kojoj se Kastav teritorijalno i vremenski smješta u područje nekadašnje rimske provincije Liburnije. Taj termin recentna literatura napušta u korist termina ‘sjeveroistočni istarski poddijalekt’, usp. Vranić 2005:13–45.

² O tome više u dijelu ovoga rada *Govor Kastva u dosadašnjoj literaturi*.

³ Istraživanje sam provela u sklopu projekta *Hrvatski jezični atlas* Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, kojemu je Kastav punkt u mreži čakavskih govora. Osim predviđenim *Upitnikom*, koristila sam se i metodom snimanja (diktafonom) slobodnoga razgovora; snimljeni sam govor poslije transkribirala i akcentuirala. Informatori su mi bili izvorni govornici (starije dobi) kastavskoga idioma Milena Turak, Vinko Turak i Cvjeta Frlan.

glasničkih i naglasnih jezičnih značajki kastavskoga govora – donosi u ovome radu, kako bi se odredila njegova pripadnost sjeveroistočnomu istarskomu poddijalektu ekavskoga dijalekta čakavskoga narječja, odnosno, kako bi se odredile dosljednosti i nedosljednosti onih jezičnih značajki kastavskoga idioma koje ga i pribrajaju ekavskomu dijalektu, u prvome redu jezičnih značajki označenih kao konzervativne jezične značajke starosjedilačkoga ekavskočakavskoga idioma i onih koje se smatraju jezičnim značajkama rubnih govora u tom dijalektu.

1. 1. Kastav u prostoru i vremenu

Kastav, grad utvrđen srednjovjekovnim gradskim bedemom, sazdan je na grebenu kraškoga brijega (na približno 378 metara nadmorske visine). Smatra se da je gradnja kastavskoga gradskog bedema počela još u 4. stoljeću. Tijekom srednjega vijeka grad je okružen bedemom s devet obrambenih zidova, od kojih je danas očuvano šest; među njima je najpoznatija kula *Žūdika*. Sa sigurnošću je utvrđeno da je na mjestu današnje stare jezgre grada Kastva postojala gradina već u 11. stoljeću.

Tijekom davnih stoljeća do Kastva su doprli Huni, Goti, Avari, Longobardi i Franci, ali se ni jedni nisu ondje zadržali, sve do kraja 6. stoljeća, kada na to područje dolaze Hrvati. Od njihova dolaska do 1100. godine Kastav je, kao i veći dio Istre, pod vlašću hrvatskih knezova i kraljeva, a od 1102. godine pod vlašću hrvatskih i ugarskih vladara.

U srednjem vijeku crkvena vlast u Kastavštini pripada pulskim biskupima, a od sredine 12. st. svjetovni su gospodari Kastva grofovi Devinski (iz Duina nedaleko od Trsta), koje oko 1400. godine zamjenjuju grofovi Walsee. Iz toga doba potječe i jedan od vrijednih dokumenata ne samo kastavske, već i ukupne hrvatske povijesti *Zakon Grada Kastva* iz 1400-te godine.

Taj je gradski statut uređivao gradsku hijerarhiju, namete i kazne. Godine 1465. Kastav i Kastavština dolaze u posjed Habsburgovaca, a polovicom 15. stoljeća to područje postaje Kastavska gospoštija, odnosno kapetanija. Od 1630. do 1773. godine Kastavština je u vlasništvu isusovaca. Nakon ukidanja isusovačkog reda Kastav i Kastavština posjed su austrijske Dvorske komore.

Vlasnici Kastva izmjenjuju se sve do 1848. godine kada je proglašena opća sloboda zemljišta i ukinuta gospoštija. O važnosti Kastva kao upravnog i ekonomskog središta svjedoči i činjenica da je općina još 1770. godine plaćala stalnog učitelja i osiguravala besplatno školovanje (na hrvatskom) za barem četvero učenika svake godine. Škola je 1858. godine odvojena od crkve i posta-

la prva pučka škola na širem području, obvezna za djecu s navršenih šest godina života.

Kastavski gospodari rijetko su dolazili u Kastav, a u njihovo su ime upravljali kapetani, većinom domaći Kastavci. Kapetani su stanovali u Kaštelu, izgrađenom potkraj 14. stoljeća. Pretposljednji od kastavskih gospodara (uoči 1848. godine) Ivan Thierny dao je spaliti cjelokupnu gosposkijsku arhivu, čime su uništeni i vrijedni pisani podatci o bogatoj kastavskoj povijesti. Devetnaesto stoljeće vrijeme je narodnog preporoda i osnivanja niza kulturnih institucija koje njeguju hrvatski jezik i nacionalni identitet. Tada je utemeljen amaterski kulturno-umjetnički rad po kojem je Kastavština poznata i danas. Kastav i Kastavština nakon Prvoga svjetskog rata doživljavaju sudbinu područja razdjeljenog između Kraljevine Italije i Kraljevine SHS (kasnije Kraljevine Jugoslavije). Nakon 1945. godine ponovno su sjedinjeni s Hrvatskom koja je 1997. godine vratila Kastvu status grada (Munić 2002:169–172).

Danas područje Grada Kastva zauzima površinu od 11,5 km² i ima oko 9100 stanovnika.⁴ Stanovnici nisu ograničeni određenim djelatnostima jer je grad u neposrednoj blizini gradova Rijeke i Opatije, ali je Kastav tradicionalno poznat po učiteljskoj djelatnosti.

2. Govor Kastva u dosadašnjoj literaturi

Tražeci podatke o radovima koji se bave Kastavštinom naišla sam na popriličan broj bibliografskih jedinica. Izdvojivši relevantne lingvističke radove, koji se u prvome redu bave fonologijom, uočila sam da je riječ o malobrojnim radovima u većem ili u manjem opsegu temeljenim na građi što ju je početkom prošloga stoljeća prikupio Ivan (Ivo) Jardas. Njegovo je teritorijalno određenje Kastavštine najcitiranije u radovima kojima je ona predmet proučavanja – njezine povijesti, arhitekture, jezika... Kastavšina, Kastavski kras je “... vas on kraj ki j’ nekada spadal pod kastafsku pravicu. To će reć pod kastafsku kapitaniju, sučiju i pod kastafski komun ale općinu. To j’ kraj reduć od reškega jardina pul more pasat Preluk blizu Voloskega. Onput kuntro Leprincu pak po gore Lisine nad Brgud. O’ tamo mej Škalnicu i Lipu na Lisac, pak prek Pake i Gumanca do Police. Tamo se vrne va Trstenik. Ontrat gre kunfin po gore nad Studenu i na Zvir. Napred gre s vodun Rečinun na reški kunfin.” (Jurdas 1994:8).

Taj je Kastavac, točnije Halubjan, rodom iz Marčelji, nakon burnoga mladenačkoga života (završio pučku školu, zanat, pomagao kao pastir, radio kao pilar, tesar i ugljenar, sa sedamnaest godina otišao u Ameriku nastavljajući rad u

⁴ Podatak preuzet s <http://www.kastav.hr>

ugljenokopu, vratio se nakon tri godine u domovinu) završio učiteljsku školu i počeo prikupljati etnografske zapise. (Munić 1994:9).

Njegova monografija *Kastavština (Građa o narodnom životu i običajima u kastavskome govoru)* priređena je za tisak 1939. godine, tiskana je 1957., a pre-tiskana 1994. Osam stranica objavljene građe i *Tumač manje poznatih riječi* akcentuirali su jezični stručnjaci Milan Moguš i Slavko Pavešić. Jezične značajke ekscerpirane iz te građe i dopunjene istraživanjem 60-ih godina prošloga stoljeća donosi Moguš u predgovoru Jardasove monografije: *Dijalektološki zapis o Jardasovoj Kastavštini*.⁵ Osim daljnjih preglednih radova⁶, nema dijalektoloških radova o govoru Kastva koji bi na temelju građe prikupljenje od autohtonih govornika dali opis kastavskoga govora.

3. Fonološke značajke

3.1. Akcentuacija

Inventar, distribucija i podrijetlo. Kastavski govor ima tronaglasni akcentnatski sustav: *á, â, ã* uz prednaglasnu i zanaglasnu dužinu i kraćinu. Dugi naglašeni silabemi mogu imati silazan i uzlazan ton. Zadržano je staro mjesto naglasaka; sva tri akcenta mogu stajati u početnom, središnjem i dočetnom slogu. Osim svih triju naglasaka u svim pozicijama u riječi, prednaglasna i zanaglasna dužina dolaze ispred, odnosno iza svakoga od triju navedenih naglasaka. Primjerice:

á u početnom slogu: *lástavica, óko, pozābit* inf. ‘zaboraviti’, *osūšilo* pridj. rad. s. jd., *láčān* ‘gladan’

á u središnjem slogu: *beséda, nevésta, suséda*

á u dočetnom slogu: *ōtác, mlēkó, prāscá* G jd. m., *sestrá*

â u početnom slogu: *ûši, lišće, stāblo, brīžān*

â u središnjem slogu: *gostiōna, pumīdōri, đomāta*

â u dočetnom slogu: *žlēbâc, onīkrâj*

ã u početnom slogu: *žēnska, pērje, bělhāk, žūtnāk, zēše*

ã u središnjem slogu: *divōjka, živūti* ‘živi ljudi’, *opānki, pozābjēn* ‘zaboravljen’

ã u dočetnom slogu: *papār*; 3. jd. prez. *srbī, držī, ovāc* G mn., *zabōlē* (*me nogi*).

⁵ V. Jardas 1994:19–28.

⁶ Primjerice D. Stolac 1997:77–87.

O takvu se troakcenatskom sustavu u literaturi pisalo mnogo.⁷ On u velikoj mjeri čuva naslijeđe koje je nakon gubitka poluglasa i pomaka siline za jednu moru na prethodnu dugu penultimu uspostavilo dugi uzlazni akcent označen kao \tilde{a} .⁸ Tako je $\hat{a} < \tilde{a}$, npr. *sūša*, 3. jd. prez. *dišī, srbī, držī, umē, spī*, G mn. imenica svih triju rodova: *p̄rs, ovāc, zīdi*;⁹ $\acute{a} < \grave{a}$ npr. *koléno, sekira, žená, óko*; $\hat{a} < \tilde{a}$ npr. *sūnce, žūč, vūk, mēso*; $\bar{a} < \tilde{a}$ npr. *mlēkó, glāvá, pēták; láčān, málīn*. Iznimka je određeni broj neutralizacija $\tilde{a} > \hat{a}$ u dočetnom slogu, npr. u 3. jd. prez. *pojī, lēžē se*. Slog se pred sonantom dulji, primjerice *pālčīc, divōjka, ocvīrki*. Osim toga, primarno se kratak naglasak produljio u *orēx*, a primarno se dugi silazni naglasak skratio u *kīf*. U dosadašnjoj se literaturi navodi dosljednost u očuvanju akcenatskoga mjesta¹⁰, no u kategoriji glagolskih pridjeva radnih, osim što je potvrđen na starome mjestu, naglasak se regresivno pomiče i ostvaruje kao kratak, što se može dovesti u vezu s prefiksacijom kojom se tvori finitivni oblik glagolskoga pridjeva radnog: *póbrojīl, óbrnūl, náprl, záprl* ‘zastvorio’ (usp. *sūklá, natūklá, zlēl, vezāl, požerāl*).¹¹

3.2. Samoglasnici

Inventar. Samoglasnički inventar ima pet jedinica u dugim i pet u kratkim slogovima: *lā, ē, ī, ō, ū, a, e, i, o, ul*. Slogotvoran je i fonem *r̄, f̄*, npr. *bīki, ḡrm*.

Distribucijskih ograničenja nema.

Primjerice:

ī *šlīvi* G mn. ž., *kunpūr, málīn*

ē *pēt, žēnska, pēták, pētēx*,

ā *stāblo, bogatāš, glāvá*

ō *grōbje, grōzje, kōlci, dóxtōr*

ū *ūši, jūdi, jábūk* G mn. ž.

r̄ *ḡrm, žrvañ, p̄rs* G, *četrták*

i *mladíť, tisuća, piliť*

⁷ Usp. primjerice Moguš 1967:125–132, Moguš 1971:83, Vranić 2005:225–229.

⁸ Takvim ga je prvi označio Stjepan Ivšić.

⁹ Primjeri su navedeni i u distribuciji, a o starome mjestu naglasaka, posebice akuta, usp. Vranić 2005:227–228.

¹⁰ Moguš 1994:23.

¹¹ U kasnijim radovima M. Moguš bilježi takav akcenatski razvoj u govorima Opatijskoga krasa, usp. Moguš 1982:7–11.

e beséda, nevésta, večéra

a páun, mát, lástavica

o óko, subóta, orěx

u kúta, vnúka, subóta

r bízo, tído, držī 3. jd. prez.

U kastavskom je govoru očuvana *j*-proteza u *jāpnó, júžina, jíst*. Ostale riječi s inicijalnim samoglasnikom *i* ne dobivaju ispred sebe *j*, npr. *igrát (se), ime, Íve*.

U sklopu distribucijskih jezičnih značajki u tom je govoru prisutno i uklanjanje zijeve, i to 1) prijelazom *u > v > f* u 3. jd. prez. *mjāfče* ‘m(i)jauče’ i 2) umetanjem *v* u *pávūki, pauci*‘ (ali: *páun*).

Realizacija je samoglasnika njihov neutralni ostvaraj, kao u hrvatskome standardnom jeziku, ali je pod dugim naglaskom silazne intonacije i nenaglašenom dužinom ili u slogu pred naglaskom izgovor *e* i *o*, za razliku od njihovih većinskih ostvaraja tipa *mlēkó, nēdra, kōlác, gostiōna* (i *oštarīja*), katkad zatvoreniji, npr. [*znēttít*] inf. ‘potpaliti’, [*črēpi*], [*tēsán*]; [*rōt*] ‘rod, rođaci’, [*nōs*], [*stōmána*], [*domāta*].

Prednaglasni kratki *o*, osim što može imati zatvoreni izgovor, može se zamijeniti s *u* u bilo kojem slogu ispred naglaska: [*bugāta*], [*pugāča*], [*dumāti*], [*pumādōri*], [*kuštica*]. Ta se značajka u dijelu dijalektološke literature pripisuje rubnim čakavskim govorima, kao što je primjerice Kastvu nadomak i unutar istoga sjeveroistočnoga istarskoga poddijalekta govor Lipe, koji ima *razguvarát, ugānj, uštarīja, pugāča, uzdrávit*.¹² No isto se tako u dijalektološkoj literaturi navodi da je ta pojava u ograničenu opsegu prodrla i u “tako konzervativne čakavske govore kao što su grobnički i kastavski” (Lukežić 1998:150).¹³ Zanimljivo je da u kastavskome govoru do zatvaranja *e* i *o*, kao ni do zamjene *o > u* u prethodno navedenom jezičnom kontekstu ne dolazi pod dugim, zavinitim akcentom (čakavskim akutom), kao ni u bilo kojem slogu pred njim, npr. *žēnska, orěx, grōzje, jōče, potrēsūjka* (= vrsta plesa).

Podrijetlo. Dijalekti su čakavskoga narječja, osim buzetskoga ili gornjomiranskoga dijalekta za koji su od kriterija refleksa *jata* važniji drugi genetski i strukturni kriteriji i jugozapadnog istarskog ili štakavsko-čakavskog, nazvani i po zamjeni starojezičnoga i protojezičnoga glasa *jat* kao *ikavski, ekavski, ikavsko-ekavski i jekavski* čakavski dijalekt.¹⁴ Kastavski govor ima dosljedan ekavski refleks *jata* u leksičkim korijenskim, u tvorbenim i gramatičkim

¹² Usp. Drpić – Vranić 2000:25.

¹³ O primarnome središtu te pojave v. isto: 135.

¹⁴ Utemeljeno na podjeli u: Brozović – Ivić 1988:87–88.

morfemima. Ikavizmi su kao iznimke u tom govoru rijetki, npr. *tírat* inf. ‘tje-rati’, *divòjka* (ali *devica* ‘služkinja’, *devičina* ‘stara djevojka’). Valja naglasiti da su ikavizmi općenito, u većem ili u manjem opsegu, svojstveni većini ekavskih čakavskih govora. Dijalektološka istraživanja novijega datuma potvrđuju da je u govorima sjeveroistočnoga istarskog poddijalekta, kojemu pripada i kastavski idiom, prisutno najmanje ikavizama, osim u govorima sa značajkama rubnosti unutar navedenoga poddijalekta (Vranić 2005:164–168). Primjeri za ekavski refleks *jata*: $\bar{e} < \bar{e} < \check{e}$: *bēli cvēt*, bijelo brašno‘, *razumēmo* 1. mn. prez., *umē* 3. jd. prez., *sēno*, *mlēkó*; $e < \epsilon < \check{e}$: *besēda*, *susēda*, *sekira*, *imēt* inf. ‘imati’, *kāšnēje* komp. pridj. ‘kasnije’, *zlēl* pridj. rad. m. jd., *na plēse* L jd. m., *na Sušākē*, *va Makedōnije*, *va žēpe*. U primjeru *nāzłó* ‘gnijezdo’ $\check{e} > \bar{a}$, $n > \acute{n}$, a suglasnički skup *zd > zl*.¹⁵

Kao odraz starine u čakavskim se govorima ističe dvojna zamjena protojezičnoga prednjeg nazala ϵ . Zamijenjen je samoglasnikom *e*, a iza *j*, *č*, *ž* i samoglasnikom *a*.¹⁶

U kastavskom je govoru $\bar{e} < \bar{e}$: *žējna* pridj. trp. ž. jd., *mēso*, *pēt*, *pētāk*, *grēdá*; $e < \epsilon$ *dēset*, *jēšmīk*, a $\bar{a} < \epsilon$ u primjeru *zājik* (metatezom od *jazik*).

U istoj je fazi razvoja (pra)hrvatskoga jezika praslavenski i prahrvatski nazal stražnje artikulacije ϱ zamijenjen različitim samoglasnicima, a u kasnijim fazama samoglasnicima *o*, ϱ i *u*, *diftonzima*, dok je, primjerice, u buzetskome dijalektu prešao u *a* (Vranić 2005:183–191).

U kastavskom je govoru ϱ zamijenjen s *u*: $\bar{u} < \bar{\varrho}$: *mūž*, *zūb*, *mūká* ‘kukuruzno brašno’; $u < \varrho$: A jd. *glāvu*, *rūku*. Isti je refleks *u* dao i protojezični i starojezični slogotvorni fonem

\bar{l} , l , npr. *vūk*, *žūč*; *jábuka*.

U vezi s podrijetlom samoglasnika, u čakavskom se narječju redovito spominju i nepreventivne pune vokalizacije poluglasa *šva* u položaju u kojem se mogao reducirati. U kastavskome je govoru taj poluglas prešao u *a*, npr. *čá*, *kadé*, *Vazāñ* ‘Uskrs’, *vávēk*.

3.3. Suglasnici

Inventar i distribucija. Suglasnički sustav ima dvadeset i tri fonema: /*v j l ḷ r m n n̄ p t c č k b d g f s š x z ž*/. Fonem *ž* u posuđenici je zamijenjen sa *ž*: *žēp*. Kontinuanta ishodišnoga *d* je fonem *j*, npr. *sáje*, *prēja*.

¹⁵ Ova se pojava dalje navodi u sklopu opisa suglasničkoga sustava.

¹⁶ Valja naglasiti kako je riječ o staroj zamjeni u razdoblju prahrvatskoga jezika pa se rezultati te zamjene (kao ostatci starine) pažljivo bilježe u terenskim istraživanjima.

Fonem *l* u nekim je primjerima zadržan, npr. *črlēnó, učitel', klūčá* G jd. m., a iz sustava se gubi depalatalizacijom i delateralizacijom. Depalatalizira se u *l*, npr. *plúva* 3. jd. prez., *učíteli, úle*, a najčešće se delateralizira u *j*: *jút* 'kiseo', *jūdi, đivji, grābje*. Među ekavskim je govorima fonem *l* zadržan u dijelu središnjih istarskih govora, u trsatsko-bakarskim idiomima s crikveničkim govorom, u cresko-sjevernoločinskim, a među sjeveroistočnim istarskim samo u nekim rubnim govorima toga poddijalekta (Lukežić 1996:95–100).

Očuvano je *l* na dočetu unutrašnjega sloga: *tēlci, kōlci*; na dočetu finalnoga sloga osnova imenica: *kotāl, vōl*; na dočetu finalnoga sloga u pridj. rad. m. jd.: *zlēl, úmrl*.

Dočetno nastavačno *m* zamijenjeno je s *-n* u gramatičkim morfemima i u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi, npr. 1. jd. prez: *mōrēn, vídīn*; D mn. *h nān, vān*, I mn. m. *klūčēn; sédan*.

Na mjestu ishodišnoga zvučnog šumnika dolazi do obezvučenja, do zamjene bezvučnim suglasnikom ili do promjene *v > f*, npr. *ktf, Kāstāfci, pūš, dāš, medvét, zglōp, rōt* 'rodbina, rođaci'.

Suglasnički se skupovi pojednostavnjuju zamjenjivanjem ili redukcijom suglasnika.

Zamjenjivanje suglasnika u suglasničkim skupovima:

čk > šk *māška, jēšmīk, pōšne* 3. jd. prez.

dn > ln *pōlne*

kt > xt *xítēr*

kt > xt *dóxtor, tráxtor, (va) láxte* L jd. m.

mn > vn *gūvnó*

zd > zl *nāzlo.*

Ispadanje suglasnika u suglasničkim skupovima:

kr- > k- *kunpīr*

pš- > š- *šenica*

pt- > t- *tít'ptica'*

svr- > sr- *srbī* 3. jd. prez., *srdka*

tst- > st- *bogāstvo*

tvr- > tr- *tīdo, četrták, čēttēga* G jd. red. br. '4'.

Asimilacija na daljinu provedena je u *šezdesēt*. Do metateze je došlo u primjeru *zājik* N jd. m.

U *žērát* inf. 'žderati' nije umetnuto *d*.

Suglasnik *v* reducira se ispred samoglasnika i sonanta, npr. *sūklá* pridj. rad. ž. jd., *srbī* 3. jd. prez., *sráka*, *sēkíva*.

Realizacija. Suglasnik *g* na kraju se riječi katkad realizira kao kratki zvučni velarni frikativ *ɣ*: [*prāɣ*], [*špāɣ*]. U poziciji između dvaju samoglasnika, npr. (*preko*) *prāga* G jd. m., *špāgon* I. mn. m., u posuđenica *bragéše* ‘hlače’, na početku riječi tipa *glāvá*, to je zvučni velarni eksploziv *g*. Postoje neznatna odstupanja u obezvučenju, zamjeni bezvučnim suglasnikom ili u promjeni *v > f*, npr. *ttd* ‘tvrđ’, *grād*, *zīd*, primljenica *veštīd* ‘odijelo’, *kukurūz*, *šlīv* G mn. ž.

Izgovor je fonema *t* onakav kakvim ga se opisuje pod pojmom ‘čakavsko *ć*’¹⁷.

Podrijetlo. Prijedlozi *sə* i *iz* te prefiksi *sə-* i *izə-* fonemski su se ujednačili i dali

z(-), npr. *z Lípi*, *z grāda*, *z jāji*, *spočētká*, *zút* inf., *zlēl* pridj. rad. m. jd. Oblik je prefiksa *izə-* metateziran u *zi*, što potvrđuje primjer *ziberāla* pridj. rad. ž. jd.

Kontinuante *və* su sljedeće: 1) *v(a)*: *v oštarije*, *va Tālije*¹⁸, *vāvēk*, *Vazāh*; 2) *v: vnūki*, 3) *u*: *úmrl(a)* pridj. rad. m. i ž. jd. U riječi *dovica* inicijalno se *v* reduciralo. Stara sekvencija *vəs* dala je *vás* ‘sav’.

Primjer *práskva* ‘breskva’ odraz je posuđenice iz romanskog: *persica* (*per- > př > práskva*).

Fonem *t* (< *təj*) i u skupu *št* (< **stj = *skj*): *bráta*, *lišće*; *klíšće*, *štipnul*, *puštāj* (*ga*) imper. 2. jd.

Fonem *j < d'* i *j < dəj*, npr. *sáje*, *čađa*, *préja* ‘pređa’, *méja*, *mlāja*, *grōzje*.

Skup **čr* čuva se u, primjerice, *črn*, *črlēno*, *črv*.

Rotacizam je zabilježen u prezentu glagola ‘moći’: *mórēn* 1. jd. prez., *móre* 3. jd. prez.

4. Zaključak

Kastav je, za razliku od mnogih primarno čakavskih gradskih središta, zadržao autohtonost svoga govora. To se vidi po akcenatskome naslijeđu – troakcenatskom sustavu sa zadržanim nenaglašenim dužinama, po upitno-odnosnoj zamjenici *čđ* i njezinim kompozitima: *záč*, *pōč*, niječnom obliku *ničēsa*,

¹⁷ Usp. primjerice Moguš 1977:65 “Moglo bi se reći da pri izgovoru toga glasa vrh jezika slabo dodiruje prednje alveole i gornje zube, dakle je negdje na pola puta između donjih zuba (što je karakteristično za štokavsko *ć*) i uzdignutog položaja prema alveolama (što je karakteristično za *č*).”

¹⁸ Ispred riječi koje počinju samoglasnikom dolazi prijedlog *v*, u svim ostalim primjerima *va*.

po dosljednom ekavskom refleksu *jata* s malim brojem iznimaka – ikavizama, po prijelazu protojezičnoga prednjeg nazala *ɛ* u *a* u primjeru *zājik*. Nadalje, u suglasničkom sustavu nema zvučnih afrikata *ʒ* i *ʒ̣*, a izgovor je fonema *t* specifičan (vidi točku 3.3. Inventar i distribucija, Realizacija i Podrijetlo).

U govoru je prisutan i adrijatizam, zamjena dočetnoga *m* u *-n* u gramatičkim morfemima i u leksičkim morfemima nepromjenjivih riječi tipa *razuměn* 1. jd. prez., *z jājēn* I jd. s., *sédan* ‘7’; zamjena šumnika kao rezultat slabljena napetosti (*māška*, *jěšmīk*, *pōlne*...). Dočetno je *l* zadržano na dočetu unutrašnjega sloga: *tēlci*, *kōlci*; na dočetu finalnoga sloga osnova imenica: *kotāl*, *vōl*; na dočetu finalnoga sloga u pridj. rad. m. jd.: *zlēl*, *úmrl*.

Odstupanja se od takve konzervativne autohtonosti starosjedilačkoga čakavskoga ekavskoga govora očituju u malobrojnim nedosljednostima. Fonem *l* nije dosljedno depalataliziran i delateraliziran; iako je zadržan u manjem broju primjera, to je među sjeveroistočnim istarskim govorima značajka rubnih idioma toga poddijalekta.

Zvučni se suglasnici na dočetu sloga i riječi većinski obezvučuju ili prelaze u bezvučne, ali ta promjena ipak nije dosljedna (*tīd* ‘tvrd’, primljenica *veštīd* ‘odijelo’, *kūkurūz*).

U akcenatskom sustavu sa zadržanim starim mjestom naglaska primjetan je regresivan pomak naglaska u glagolskim pridjevima radnim (*nāpīl*, *zāprl*...), ali se i ta jezična pojava događa sporadično (usp. *vezāl*, *požerāl*).

Iako su vidljive poneke novije tendencije u fonologiji, one idu u sklop pojava što su zahvatile govore na širem sjeveroistočnom dijelu istarskoga poluo-toka, a jezična je slika kastavskoga govora bliža autohtonoj, konzervativnijoj ekavskočakavskoj jezičnoj slici na tome jezičnome području.

Literatura:

- BROZOVIĆ, DALIBOR; PAVLE IVIĆ 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod “Miroslav Krleža”.
- DRPIĆ, IRENA; SILVANA VRANIĆ 2000. Jezične značajke mjesnoga govora Lipe. *Fluminensia*, 1–2, Rijeka, 17–37.
- JARDAS, IVO 1994. *Kastavština. Građa o narodnom životu i običajima u kastavskom govoru*. Rijeka (prettisak Zbornika iz 1957.).
- LUKEŽIĆ, IVA 1996. *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka: ICR.
- LUKEŽIĆ, IVA 1998. *Govori Klane i Studene*. Crikvenica: Libellus.

- MOGUŠ, MILAN 1967. Za novu akcenatsku klasifikaciju u dijalektologiji. *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, 10, 125–132.
- MOGUŠ, MILAN 1971. *Fonološki razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- MOGUŠ, MILAN 1977. *Čakavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- MOGUŠ, MILAN 1982. Čakavština Opatijskog krasa. *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, 17, 1–14.
- MOGUŠ, MILAN 1994. Dijalektološki zapis o Jardasovoj Kastavštini. U knjizi: Ivo Jardas, *Kastavština*. ICR, XIX–XXVIII.
- MUNIĆ, DARINKO 1994. Kastavštini s ljubavlju. U knjizi: Ivo Jardas, *Kastavština*. ICR, 3–17.
- MUNIĆ, DARINKO 2002. Kastav: od najstarijih vremena do suvremenih dana. *Zbornik Kastavštine*, X, 169–172.
- STOLAC, DIANA 1997. Jezično bogatstvo Kastavštine. *Zbornik Kastavštine*, V, Kastav, 77–87.
- VRANIĆ, SILVANA 2005. *Čakavski ekavski dijalekt: sustav i podsustavi*. Biblioteka časopisa *Fluminensia*. Rijeka.

<http://www.kastav.hr>

The phonological characteristics of today's speech in Kastav

Abstract

The work presents phonological (linguistic) characteristics of local speech of Kastav. The analysis contains inventory, distribution and origin of prosody, vocalism and consonants. As a new classification confirms, the speech of Kastav belongs to the northeast istrian ekavian čakavian dialect. Despite some newer tendencies in phonology, the local speech of Kastav keeps its ancient origins and it belongs to native, indigenous idioms of that linguistic area.

Ključne riječi: Kastav, fonologija, ekavski dijalekt, čakavsko narječje

Key words: Kastav, phonology, ekavian čakavian dialect

